

Strategické cíle pro rozvoj jazykové přípravy pro roky 2018–2020

meta

společnost pro příležitosti
mladých migrantů

Strategické cíle pro rozvoj jazykové přípravy pro roky 2018–2020

Doporučení organizace META, o.p.s. – Společnosti pro příležitosti mladých migrantů
k zajištění jazykové přípravy pro žáky s odlišným mateřským jazykem

Policy Paper, červen 2018

PhDr. Kristýna Titěrová a Mgr. Martin Šimáček

Evropská unie
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

Strategické cíle pro rozvoj jazykové přípravy pro roky 2018–2020

Do českých škol chodí přibližně 2 % žáků, pro které je čeština druhým jazykem. Přestože neexistují přesná statistická data, většina z nich přichází do školy s malou nebo žádnou znalostí češtiny. Jedná se o velmi heterogenní skupinu dětí, jež není dostatečně pokryta definicí podle § 20 školského zákona, proto META prosazuje změnu terminologie na **děti / žáci s odlišným mateřským jazykem (dále jen OMJ)**.

Koncept žáků cizinců je nadále neudržitelný, protože kategorie cizinců, tak jak je definována ve školském zákoně, nepokrývá všechny žáky s potřebou jazykové přípravy z důvodu nedostatečné znalosti vyučovacího jazyka – tedy češtiny.

Adekvátní znalost vyučovacího jazyka se musí stát premisou při vzdělávání a jazykové kurzy češtiny jako druhého jazyka (dále jen ČDJ) musí být nárokové v takovém rozsahu, aby umožnily úplné vzdělávání žáků s OMJ podle rámcových vzdělávacích programů (dále jen RVP).

Jazyková příprava v ČDJ však není v drtivé většině případů dostačující, a to ani pro základní vzdělávání, ani pro postup na střední stupeň vzdělávání a složení maturitní zkoušky.

Nedostupnost jazykové přípravy v adekvátním rozsahu je způsobena nedostatky v legislativě (školském zákoně a provádějících vyhláškách), ve financování jazykové přípravy a při aplikační praxi – tj. při samotném vzdělávání žáků s OMJ a zajištění jazykové přípravy.

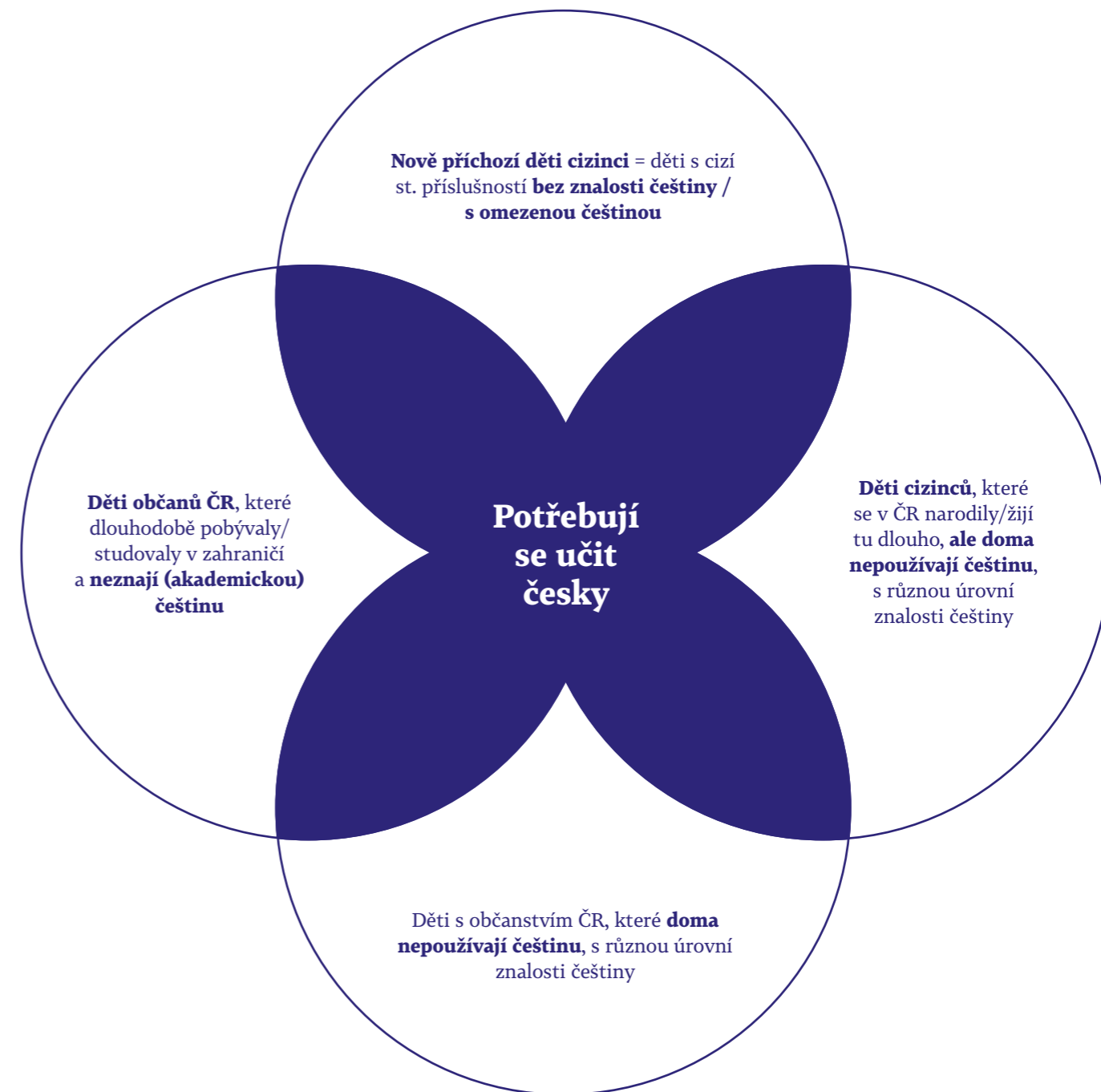
Vedle podpory dobrých praxí při jazykové přípravě proto **META pro rok 2018 označila 9 základních strategických opatření legislativní i nelegislativní povahy**, kterými je nezbytné systémově zajistit adekvátní a bezodkladnou jazykovou přípravu žáků s OMJ a odstranit všechny bariéry, které tomu brání.

Kdo jsou žáci s OMJ?

Jedná se o děti a žáky nejčastěji přicházející ze zahraničí, většinou bez znalosti nebo s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka. Mohou to být také děti cizinců, které v ČR vyrostly, ale doma hovoří jiným jazykem, než je jazyk vyučovací. Patří sem také děti, které mají české občanství, ale doma používají jiný než český jazyk. V některých případech (spíše z důvodu potřeby podobné podpory) do této skupiny řadíme i děti s českým občanstvím, které sice doma česky hovoří, ale studovaly v zahraničí a česky se nikdy ve škole neučily. Žáků s OMJ je v našich školách více než 30 tisíc, přesný počet ale není známý (víme pouze, kolik je ve školách cizinců).

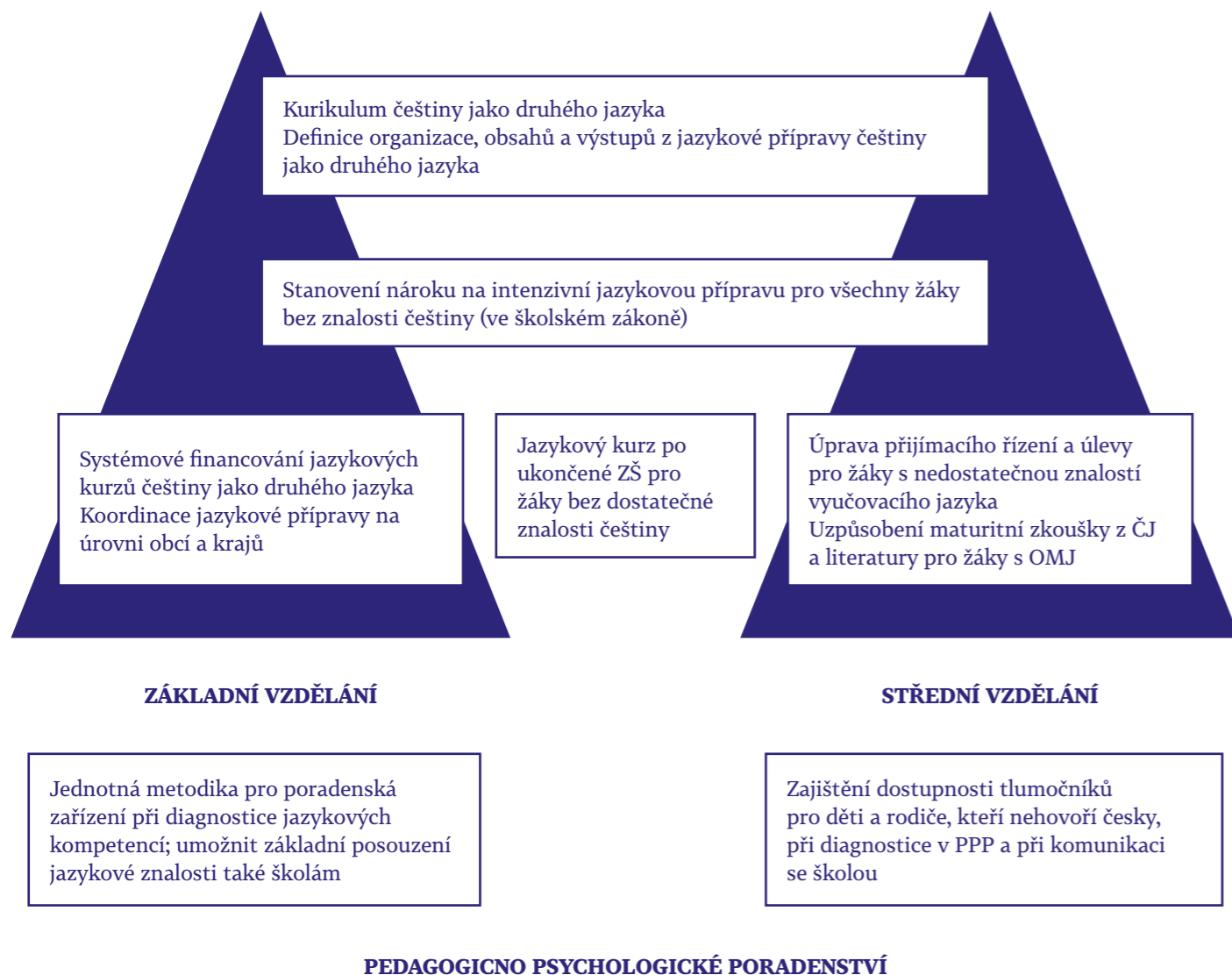
Přestože se v našem prostředí jedná o téma, kterému se začalo dostávat větší pozornosti až v posledních letech, v kontextu evropské zkušenosti se jedná o dlouhodobě sledovanou problematiku. Podle zprávy OECD **patří žáci s migrační zkušeností ke skupinám ohroženým zejména dosahováním horších výsledků ve vzdělávání a také předčasným ukončením vzdělávací dráhy**. Evropská komise si průběžně nechává zpracovávat výzkumné zprávy. Mezi důležitá témata patří úspěšnost žáků s migrační zkušeností při překonávání bariér, které jim jejich životní situace přináší, ztráta motivace při zařazování do nižších ročníků a horší výsledky ve vzdělávání. Ukazuje se, že více než etnicita má na těchto problémech podíl sociální zařazení do společnosti a vzdělání, kterého dosáhli rodiče. Jako klasická překážka ve vzdělání je identifikována **jazyková bariéra**, která nabývá na závažnosti, čím vyšší je věk dítěte v době příjezdu. Častým tématem je též skutečnost, že vyučovací jazyk se zpravidla významně odlišuje od jazyka hovorového, který je používán mimo školu.

Další důležitý dokument Evropské komise *Social Investment Package* upozorňuje v souvislosti se vzděláváním dětí imigrantů **na předčasné opouštění vzdělávacího systému**. *Evropská sociální charta* klade důraz na **odstranění bariér**, které dětem s OMJ brání při dosahování úspěchů ve vzdělávání a předcházení předčasnému opouštění vzdělávacího systému. Pro Radu Evropy představují dvě klíčová opatření právě **podpora výuky oficiálního jazyka** a současně **podpora mateřského jazyka**.

Schéma návrhu systémových opatření

(od střednědobých na vrcholech trojúhelníků pro ZŠ a SŠ vzdělávání po krátkodobá / operativní na základních trojúhelníků a v obdélnících pod nimi pro pedagogicko-psychologické poradenství):

Cíle podrobně

1. Kurikulum češtiny jako druhého jazyka (ČDJ).

Aktuálně není výuka ČDJ definována žádným kurikulem. Vyhláška 48/2005 Sb. pouze určuje pro jazykovou přípravu očekávané výstupy vzdělávacího oboru cizí jazyk dle RVP. Pro zajištění kvalitní jazykové přípravy je nutné přijetí kurikula ČDJ vč. výstupů ze vzdělávání a doplnění ČDJ do RVP pro základní a všechny obory středního vzdělávání.

Prakticky: Při úpravě RVP zpracovat kurikulum ČDJ vč. forem, organizace, rozsahů, obsahů a výstupů ze vzdělávání ČDJ. Bez prodloužení zahájit přípravu kurikula ČDJ, využít přítom osnovy ČDJ zpracované a pilotované organizací META.

2. Stanovení nároku na intenzivní jazykovou přípravu pro všechny žáky bez znalosti češtiny.

Je nutné, aby všichni žáci bez znalosti češtiny dostávali bezodkladnou a intenzivní jazykovou přípravu. Tento nárok je potřeba definovat ve školském zákoně pro základní i střední vzdělávání. Doposud se jazykové přípravy v její adekvátní podobě dostává velmi malému počtu žáků, kteří ji potřebují a jen dětem a žákům plnícím si povinnou školní docházku.

Prakticky: V § 20 školského zákona je nutné rozšířit kategorii žáků, kteří mají nárok na jazykovou přípravu a zajistit, aby jazyková příprava byla skutečně nároková (určením zodpovědného aktéra s jasnými kompetencemi):

- do odst. 5 v § 20 školského zákona doplnit, že bezplatná příprava zahrnující výuku českého jazyka je zajištěna pro **všechny žáky, kteří neznají vyučovací jazyk** (tedy nejen pro všechny cizince, ale i pro žáky s českým nebo dvojitým občanstvím bez znalosti jazyka).
- **upřesnit odpovědnost za zajištění této přípravy** podle odst. 5 § 20 zákona. Současně definované kompetence jsou nyní nejasné a tedy nevymahatelné (cit.: „zajistí ji krajský úřad ... ve spolupráci se zřizovatelem školy“, reálně zajišťuje ředitel školy z rozvojových programů na zajištění bezplatné jazykové přípravy, krajské úřady většinou pouze kompletují žádosti z rozvojových programů, zřizovatelé zajišťují jazykovou přípravu jen výjimečně). Odpovědnost za zajištění jazykové přípravy musí mít ředitel školy, ve které se žák vzdělává, s tím, že krajský úřad je povinen mu poskytnout součinnost při zajištění financování této přípravy (více bod 4).
- rozšířit nárok na jazykovou přípravu i pro žáky, kteří mají splněnou povinnou školní docházku a chystají se studovat střední školu (více bod 7).

Optimálně by bylo vhodné zařadit při novelizaci školského zákona nový **paragraf o jazykových kompetencích a jazykové přípravě, případně jazykové podpoře**. Nový

paragraf by definoval potřebné jazykové kompetence dítěte a žáka pro vzdělávání na příslušném stupni a v případě nedostatečných kompetencí pak nárok na jazykovou přípravu v ČDJ. Tento paragraf by sjednotil v současnosti roztržité praxi jazykové přípravy z § 20 a jazykové podpory z § 16 jako podpůrného opatření. Děti a žáci bez dostatečné znalosti vyučovacího jazyka by podle tohoto paragrafu měli nárok na jasně definovaný rozsah výuky ČDJ podle úrovně zvládnutí jazykových kompetencí ve vyučovacím jazyce.

3. Definice forem, organizace, obsahů a výstupů z jazykové přípravy ČDJ, rozšíření hodinové dotace jazykových kurzů až k 400h/pololetně.

Aktuální legislativní vymezení organizace jazykové přípravy, definování jejího rozsahu i obsahu neodpovídá praxi většiny škol, které jazykovou přípravu zajišťují. Školy se proto dlouhodobě pohybují v „legislativním vakuu“, které komplikuje zajištění adekvátní jazykové přípravy všem žákům, kteří ji potřebují.

Prakticky: Na základní úrovni je třeba novelizovat vyhlášku č. 48/2005 Sb. v § 10 a § 11, a to zejména:

- zakotvením možnosti uvolnit žáka z předmětů, ve kterých je jeho absence s ohledem na nedostatečné jazykové kompetence vhodná, a místo kterých bude žák vzděláván v rámci jazykové přípravy,
- prodloužit délku přípravy na minimálně 400 hod. za první pololetí (aktuální dotace 70 vyučovacích hodin nestačí ani k dosažení úrovně A1; pro úplné zapojení do výuky je nutná znalost jazyka na úrovni B1),
- upravit obsah výuky ČDJ (aktuálně jsou určeny očekávanými výstupy vzdělávacího oboru cizí jazyk dle RVP),
- umožnit, aby při uvolnění žáka na výuku ČDJ v rámci vyučování, nemusel být v ostatních předmětech, kde má redukovanou výuku, hodnocen, nebo aby mu byly na základě rozhodnutí ředitele školy upraveny výstupy a obsahy vzdělávání,
- umožnit hodnocení žáka přímo za předmět ČDJ.

4. Zajištění systémového financování jazykových kurzů ČDJ pro žáky s OMJ v rámci reformy financování regionálního školství.

V současné době je financování jazykové přípravy zajištěno především z rozvojových programů. Tento způsob financování je dlouhodobě kritizován pedagogickou veřejností, protože je nenáročný, administrativně náročný, časově neflexibilní a finanční prostředky školy nemají k dispozici ve chvíli, kdy je nejvíce potřebují. I z těchto důvodů se jazyková příprava dostane jen omezenému počtu žáků.

Prakticky: Aktuálně podle školského zákona důsledně naplňovat povinnost krajského úřadu dle § 20 odst. 5

písm. a) zákona zajistit pro žáky cizince bezplatnou přípravu k jejich začlenění do základního vzdělávání, zahrnující výuku českého jazyka přizpůsobenou potřebám těchto žáků. Od kalendářního roku 2019 budou pro zajištění této povinnosti krajské úřady pravděpodobně nově využívat tzv. rezervy z rozpočtu finančních prostředků vyčleněných ze státního rozpočtu na činnost škol a školských zařízení pro jednotlivé krajské úřady, které jsou MŠMT rozepisovány podle § 160 a § 161 školského zákona. V té souvislosti:

- umožnit jazykovou přípravu ve škole, ve které se žáci s OMJ vzdělávají, a to bezodkladně po nástupu do školy,
- aktivně zjišťovat počty dětí a žáků s OMJ a potřeby v oblasti jazykové přípravy na území krajů a zajistit adekvátní financování,
- zajistit vyšší hodinovou dotaci jazykové přípravy, a to optimálně 400 hodin výuky ČDJ v prvním pololetí po nástupu do školy,
- účinně kombinovat podporu jazykové přípravy pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami podle § 16 školského zákona současně s podporou jazykové přípravy podle § 20 školského zákona (tj. neprodleně zajistit podporu podle § 20 zákona a současně uvážit, zda je vhodné doporučit vyšetření v poradně, jež může vést k podpoře podle § 16 zákona formou podpůrných opatření),
- zajistit systémové financování jazykové přípravy i pro ostatní žáky s OMJ s občanstvím ČR.

V dalším sledu, při úpravách financování regionálního školství, zajistit financování jazykové přípravy žáků s OMJ v systému hodin výuky financovaných ze státního rozpočtu.

5. Úprava přijímacího řízení a úlevy pro žáky s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka (češtiny) v § 20 a § 60b, odst. 5 školského zákona (přijímací řízení na SŠ); alternativně alespoň v prováděcí vyhlášce k přijímacímu řízení č. 353/2016 Sb.

Současně nastavené přijímací řízení na střední školy s maturitními obory výrazně znevýhodňuje žáky bez dostatečné znalosti vyučovacího jazyka, kteří nastoupili do českého vzdělávacího systému ve starším školním věku. Tito žáci nemají automaticky žádné úlevy, přestože jsou testy z českého jazyka koncipovány pro rodilé mluvčí a pro žáky bez dostatečné znalosti vyučovacího jazyka na akademické úrovni je jejich zvládnutí velice obtížné.

Prakticky: Při novelizaci školského zákona § 20 a vyhlášky č. 353/2016 Sb. definovat možnost pro prominutí nebo snížení náročnosti přijímací zkoušky z českého jazyka (resp. jednotné zkoušky z českého jazyka a literatury). Umožnit prominutí nebo snížení náročnosti zkoušky i žákům, kteří se v ČR již po nějakou dobu vzdělávají, ale vyučovací jazyk neznají na požadované úrovni. Pokud by se prominutí mělo vázat na dobu strávenou v ČR (tak, jak je to ve školském zákoně u maturitní zkoušky), mělo by se odpuštění zkoušky týkat žáků, kteří pobývají v ČR dobu kratší než

5 let. Při novelizaci školského zákona je potřeba podmínky pro prominutí nebo snížení náročnosti přijímací zkoušky z českého jazyka upravit tak, aby nedostatečná znalost vyučovacího jazyka nebyla pro žáky s OMJ v přijímacím řízení diskvalifikační, ale potvrzovala nárok na jazykovou přípravu k dosažení potřebné úrovně k postupu do dalšího stupně vzdělávání (viz dále bod 7).

6. Úprava uzpůsobení maturitní zkoušky z českého jazyka a literatury pro žáky s OMJ; především žáky, na něž se vztahuje § 20 odst. 4 věta třetí školského zákona.

Zvládnout státní maturitu (tj. didaktický test i písemnou práci) je pro žáky s OMJ velmi náročné, protože je koncipována pro rodilé mluvčí (na úrovni jazykové znalosti úroveň C1, resp. C2). Na tuto úroveň se student druhého jazyka dostane po velice dlouhé době (po 5 až 7 letech, někdy i 10 letech). Proto jsou současná uzpůsobení zkoušky pro žáky s OMJ nedostatečná.

Prakticky: Při novelizaci školského zákona upravit § 20 odst. 4 zákona tak, aby dále ve vyhlášce umožnil žákům s OMJ podle stupně jejich jazykových znalostí odpuštění didaktického testu a písemné práce, resp. jejich nahrazení testem jazykových znalostí.

7. Jazykový kurz po ukončení základního vzdělávání pro žáky bez dostatečné znalosti češtiny.

Někteří žáci nemají po ukončení základní povinné školní docházky dostatečnou znalost češtiny, nezbytnou k tomu, aby mohli úspěšně zvládnout přijímací řízení a pokračovat ve studiu na střední škole. Mohou to být žáci, kteří do ČR přišli později a do ZŠ nastupovali ve vyšších ročnících, nebo neměli dostatečnou jazykovou přípravu, nebo přichází přímo ze zahraničí. Pro tyto mladé lidi je důležité, aby znalost češtiny získali v dodatečném jazykovém kurzu, organizovaném obdobně jako kurz pro získání základního vzdělání podle § 55 odst. 3 školského zákona, a to ideálně přímo na základní škole, která by byla krajem pověřena k organizaci tohoto jazykového kurzu.

Prakticky: Při novelizaci školského zákona upravit § 55 odst. 3 zákona tak, aby podle něj bylo možné organizovat také kurzy jazykové přípravy. Dále novelizovat vyhlášku č. 48/2005 Sb., a to doplněním § 13a, který definuje délku, formu, obsah, organizaci a výstupy z kurzu, obdobně jako je definují § 12 a § 13 v případě kurzu pro získání základního vzdělání.

8. Koordinace jazykové přípravy na úrovni krajů a obcí a zjišťování potřebných dat.

Krajské úřady ve většině případů nezřizují základní školy. Proto je jejich úloha při zajištění jazykové přípravy velmi

problematická. Přesto mají podle § 20 určovat školy zajišťující jazykovou přípravu. Úloha krajských úřadů by měla v budoucnu být spíše koordinační, monitorovací a evaluační. V současné době například krajům i MŠMT zcela chybí data o počtu žáků, kteří potřebují jazykovou přípravu či podporu. Jediný údaj, který je k dispozici, jsou počty cizinců, což o vzdělávacích potřebách nevypovídá nic. Úlohou krajů by mělo být tedy zjišťování potřeb žáků s potřebou jazykové podpory a koordinace zajištění v případě, že je to pro školu příliš náročné (na malých obcích s jednotkami žáků s OMJ).

Prakticky: Posílit roli obcí a krajů při koordinaci jazykové přípravy, pravidelném zjišťování potřeb jazykové přípravy na území obcí a krajů s ohledem na počty žáků s OMJ, strategickém plánování zajištění jazykové přípravy na území obcí a krajů a podpoře jednotlivých aktérů ve vzdělávací soustavě v koordinaci a spolupráci při zajištění jazykové přípravy.

9. Jednotná metodika pro poradenská zařízení při diagnostice jazykových kompetencí dětí a doporučení podpůrných opatření (využití dobrých praxí v diagnostice dětí a žáků a při spolupráci se školou). Umožnit základní posouzení jazykové znalosti také školám.

V současnosti není zajištěn jednotný postup při doporučení podpůrných opatření z § 16 školského zákona pro žáky s OMJ (žáky bez znalosti / s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka). Tito žáci jsou novou skupinou žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a z těchto důvodů chybí školským poradenským zařízením metodické postupy, které by umožnily jednotnou praxi.

Prakticky: Zajistit vytvoření jednotné metodiky pro školská poradenská zařízení z úrovně MŠMT pro diagnostiku jazykových kompetencí a doporučení podpůrných opatření. Součástí by měl být praktický návod, jak v situaci, kdy žák nerozumí češtině, diagnostikovat také případné další speciální vzdělávací potřeby, jež mohou být jazykovou neznalostí zastřeny nebo s ní částečně zaměněny.

Současně umožnit, aby základní školy mohly (bez diagnostického vyšetření ve školském poradenském zařízení) samostatně konstatovat na úrovni pedagogické diagnostiky nedostatečné jazykové znalosti žáka a rozhodnout o jazykové podpoře podle § 20 školského zákona.

Za tím účelem doplnit vyhlášku č. 72/2005 Sb. v pozdějším znění takto:

- do odst. 3 § 5 doplnit písmeno m), podle kterého „poradna zjišťuje potřeby jazykové podpory pro žáky s nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka“,
- do odst. 2 § 7 doplnit písmeno n), podle kterého „škola zjišťuje potřebu jazykové přípravy pro žáky s neznalostí vyučovacího jazyka za účelem poskytnutí podpory podle § 20 zákona“,
- do odst. 2 § 7 doplnit písmeno o), podle kterého „škola poskytuje poradně informace o úrovni zvládnutých jazykových kompetencí žáka za účelem posouzení jeho speciálních vzdělávacích potřeb podle § 16 zákona“.

10. Zajištění dostupnosti tlumočnicků pro děti a rodiče, kteří nehovoří česky, při diagnostice v pedagogicko-psychologické poradně a při pravidelné komunikaci se školou.

Zajištění tlumočení ve školách a školských poradenských zařízeních je na mnoha místech ČR velice problematické. Chybí finanční prostředky na tuto službu a jasné definované kompetence (kdo zajišťuje). Z těchto důvodů dochází v mnoha případech k nedostatečnému přenosu informací, což je v rozporu se zájmy dítěte i zákonných zástupců i se zájmy školských zařízení.

Prakticky: Posílit financování a dostupnost tlumočnicků v poradenských zařízeních i ve školách. Koordinovat jejich dostupnost podle bodu 8.

META, o.p.s. je nezisková organizace, která od roku 2004 podporuje cizince v rovném přístupu ke vzdělávání a pracovní integraci. Poskytuje podporu učitelům a školám, které se potýkají se specifickými potřebami dětí a žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ). Od roku 2009 spravuje portál www.inkluzivniskola.cz, kde zveřejňuje informace a materiály pro pedagogy. Dlouhodobým cílem společnosti je zajistit plynulý integrační proces, během kterého se žákům, kteří pocházejí z odlišného jazykového a kulturního prostředí, dostává odpovídající podpory ukotvené v českém vzdělávacím systému.

Materiál vznikl v rámci projektu Češtinou k inkluzi, který je spolufinancován Evropskou unií.

©META, o.p.s., Ječná 17, Praha 2, www.meta-ops.cz

